

CONSIDERAȚII PRIVIND RELAȚIILE ROMÂNNO-SOVIETICE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ ȘI A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1918-1947)

CONSIDERATIONS ON ROMANIAN-SOVIET RELATIONS, BETWEEN THE INTERBELIC PERIOD AND WORLD WAR II (1918-1947)

*Dr. Petre OTU**

Rezumat: Studiul trece succint în revistă evoluția relațiilor româno-sovietice în perioada 1918-1947, răstimp în care ele au cunoscut o evoluție sinuoasă. La 13/26 ianuarie 1918, Consiliul Comisarilor Poporului a rupt relațiile diplomatice cu România, iar reprezentanții săi au fost expulzați. Timp de peste un deceniu și jumătate relațiile dintre cei doi vecini au fost rupte, dar, cu toate acestea, au existat contacte oficiale și neoficiale privind reglementarea diverselor aspecte, fără a se putea ajunge la reluarea lor. De asemenea, primul ministru Ion I.C. Brătianu a refuzat să dea curs solicitărilor aliaților occidentali de a pune la dispoziție trupe pentru a sprijini forțele albe în războiul civil ce a avut loc în Rusia în anii 1917-1922.

Către sfârșitul deceniului atmosfera din relațiile bilaterale s-a îmbunătățit, cele două țări semnând pactul Briand-Kellog (15 august 1928), ce scotea războiul din rândul mijloacelor de promovare a intereselor naționale, precum și protocolul de la Moscova (9 februarie 1929), ce punea în aplicare cu anticipație Pactul Briand-Kellog.

Totodată, România a fost de acord cu definiția agresiunii și a agresorului, propusă, în 1933, de ministrul de externe Maksim Litvinov și cu admiterea Uniunii Sovietice în cadrul Societății Națiunii.

Relațiile bilaterale au fost restabilite la 9 iunie 1934, în următorii doi ani miniștrii de externe ai celor două țări, Nicolae Titulescu și Maksim Litvinov, negociind semnarea unui pact de asistență mutuală, după modelul celor semnate de Uniunea Sovietică cu Franța și Cehoslovacia în anul 1935. Deși, la 21 iulie 1936, la Montreux s-a semnat un protocol în acest scop, tratatul nu a mai fost finalizat, principala cauză fiind evenimentele de la 7 martie 1936 care a evidențiat slăbiciunea Franței, ceea ce a determinat schimbarea opțiunilor de politică externă ale Uniunii Sovietice.

Notele ultimative sovietice din 26 și 28 iunie 1940, în urma cărora Uniunea Sovietică a anexat Basarabia și nordul Bucovinei au influențat hotărâtor evoluția relațiilor bilaterale. La 23 noiembrie 1940, guvernul condus de generalul Ion Antonescu, ce preluase puterea în urma abdicării,

* Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară; petreo55@yahoo.com

la 6 septembrie 1940, a regelui Carol al II-lea a aderat la Pactul tripartit, iar la 22 iunie 1941, s-a alăturat acțiunii Germaniei care a atacat Uniunea Sovietică. Starea de beligeranță dintre România și URSS a durat până la 23 august 1944, când o coaliție de forțe, condusă de regele Mihai I, a răsturnat regimul mareșalului Antonescu și s-a aliat cu Coaliția Națiunilor Unite. Baza cooperării militare româno-sovietice împotriva Germaniei, realizată în perioada 23 august 1944 – 12 mai 1945, a reprezentat-o Convenția de armistițiu (12 septembrie 1944, Moscova), în aplicarea căreia URSS a avut rolul cel mai important. Statutul internațional al României a fost stabilit prin Tratatul de pace de la Paris (10 februarie 1947).

De remarcat este faptul că regele Mihai I, șeful statului român, la acea dată a fost decorat, în 1945, cu ordinul sovietic „Victoria”, foarte rar acordat străinilor.

În perioada celor trei decenii, relații bilaterale au fost dependente, în mare măsură, de evoluția climatului internațional. O altă caracteristică o reprezintă sinuozitatea lor, astfel că perioadele de colaborare (1934-1936; 1944-1945) au alternat cu cele de îngheț (1918-1934) sau de conflict (1941-1944).

Cuvinte cheie: Pactul Briand-Kellogg; Protocolul de la Moscova; Nicolae Titulescu; Maksim Litvinov; pact de asistență mutuală; Ion Antonescu; Convenția de armistițiu; regele Mihai I; Tratatul de pace de la Paris.

Abstract: The study consists in a brief assessment of the developments in the Romanian-Soviet relations in the time period of 1918-1947, during which they had a sinuous evolution. On 13/26 of January 1918, the Council of People's Commissars broke diplomatic relations with Romania and expelled its representatives. For more than a decade and a half, the relations between the two neighbors remained severed and, while there were official and unofficial contacts regarding the regulation of various aspects, the diplomatic ties were not resumed. Also, prime-minister Ion I.C. Brătianu refused to give in to the demands of the Western allies to support the white forces with troops during the civil war that took place in Russia in 1917-1922.

Towards the end of the 1930s, the atmosphere in the bilateral relations improved, the two countries signing the Kellogg-Briand Pact (August 15, 1928), which excluded war as a means of promoting national interest, and Litvinov's Pact, which put into practice the Kellogg-Briand Pact before its deadline.

Romania also agreed with the definitions of aggression and aggressor proposed, in 1933, by Maxim Litvinov, the Soviet foreign minister, and with the admission of the Soviet Union within the League of Nations.

Bilateral relations were restored on June 9, 1932, and in the following two years, the foreign ministers of the two countries, Nicolae Titulescu and Maxim Litvinov, negotiated the signing of a pact of mutual assistance after the model of those signed by the Soviet Union with France and Czechoslovakia in 1935. Although a protocol was signed in Montreux in this purpose, the treaty has never been finalized, the main causes being the events of March 7, 1936, which highlighted France's weakness, prompting the Soviet Union to reconsider its foreign policy options.

The Soviet ultimatums of June 26 and June 28, 1940, followed by the annexation of Bessarabia and Northern Bukovina by the Soviet Union, had a tremendous influence over the course of bilateral relations. On November 23, 1940, the government led by Ion Antonescu, which took power following the abdication, on September 6, 1940, of King Carol II, joined the Tripartite Pact and,

on June 22, 1941, joined Germany in its attack against the Soviet Union. The state of war between Romania and USSR lasted until August 23, 1944, when a coalition of forces, led by King Mihai I, overthrew the regime of Marshal Antonescu and sided with the Coalition of the United Nations. The basis of the Romanian-Soviet military cooperation against Germany, which lasted between August 23, 1944, and May 1945, was represented by the Convention of Armistice (September 12, 1944, Moscow), in whose putting into practice the Soviet Union had the most important role. Romania's international status was established through the Paris Peace Treaty (February 10, 1947).

It is worth mentioning that King Mihai I, the head of the Romanian state, was decorated, in 1945, with the Soviet Order of Victory, which was very rarely awarded to foreigners.

During the three decades, bilateral relations were largely influenced by the evolutions on the international stage. Another characteristic is their sinuosity, meaning that periods of collaboration (1934-1936; 1944-1945) alternated with periods of frozen relations (1918-1934) and even conflict (1941-1944).

Key words: Kellogg-Briand Pact; Litvinov's Pact; Nicolae Titulescu; Maxim Litvinov; pact of mutual assistance; Ion Antonescu; Convention of Armistice; King Mihai I; Paris Peace Treaty

Așa cum se cunoaște, la 13/26 ianuarie 1918, Consiliul Comisarilor Poporului din Petrograd a decis ruperea relațiilor cu România și expulzarea reprezentanților diplomați români¹. Cu toate acestea, guvernul de la București, deși puternic presat de Franța și Marea Britanie, a refuzat să se implice în războiul civil ce se desfășura în Rusia², primul ministru Ion I.C. Brătianu declarând că nu poate trimite nici un regiment peste Nistru, întrucât o asemenea decizie ar echivala cu o intervenție în afacerile interne ale unui mare și puternic vecin³.

Timp de peste 15 ani raporturile din România și Rusia sovietică (din 1922 U.R.S.S) au fost întrerupte, Nicolae Titulescu apreciind că "eram ca niște oameni care trăiesc pe două planete diferite"⁴. Această apreciere nu este, în totalitate, conformă cu realitatea, deoarece între București și Moscova au existat numeroase contacte, oficiale și neoficiale, în diverse orașe europene – Genova, Copenhaga, Londra, Varșovia, Paris, Riga, Geneva etc.⁵. Ele au urmărit să netezească marile asperități din relațiile bilaterale și să determine reluarea relațiilor oficiale dintre cele

¹ A se vedea pentru acest episod: *Relații româno-sovietice, vol. I – 1917-1934*, coordonator: Dumitru Preda, Editura Enciclopedică, București, 1999 pp.15-24.

² Pentru acțiunile occidentalilor a se vedea: Jean David Avenel, *Interventions alliées pendant la Guerre civile russe (1918-1920)*, Economica, Paris, 2001.

³ Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, pp.278-281.

⁴ Nicolae Titulescu, *Politica externă a României (1937)*, ediție îngrijită de: George G. Potra, Constantin I. Turcu, Ion M. Oprea, Editura Enciclopedică, București, 1994, p.104.

⁵ *Relații româno-sovietice, vol. I, 1917-1934*, pp.65-178.

două state. Deși nu au avut rezultate concrete, contactele au îmbunătățit atmosfera dintre cei doi vecini⁶.

O anumită relaxare a avut loc la sfârșitul deceniului al treilea, concretizată în semnarea de către cele două țări a Pactului Briand-Kellogg (27 august 1928), ce impunea renunțarea la război ca instrument de rezolvare a diferendelor internaționale⁷. Pactul Briand-Kellogg nu prevedea, însă, nici o sancțiune în cazul în care una dintre părți s-ar fi făcut vinovată de un act de ostilitate față de cealaltă, el având mai degrabă un caracter simbolic și o valoare morală.

Inițial, Uniunea Sovietică a criticat Pactul Briand-Kellogg, dar ulterior și-a revizuit poziția, Maksim Litvinov înaintând, la 29 decembrie 1928, guvernelor vecine un protocol independent pentru punerea mai repede în practică a acestei înțelegeri internaționale, semnată, în final, de 63 de state.

România a salutat propunerea Moscovei și a a propus aliatei sale, Polonia, ca protocolul consacrat punerii în vigoare cu anticipație a Pactului Briand-Kellogg să fie negociat și semnat în comun de către toate țările vecine Uniunii Sovietice, acțiune cu care guvernul de la Varșovia a fost de acord⁸. După negocieri între țările implicate, la 9 februarie 1929, U.R.S.S și vecinii ei europeni – România, Estonia, Lituania, Letonia, Polonia au semnat Protocolul de la Moscova, prin care pactul Briand-Kellogg se pune în aplicare cu anticipație⁹. Cu acel prilej, ministrul de Externe sovietic, Maksim Litvinov, a făcut următoarea declarație: „Renunțarea la război este realizată de țările noastre înaintea altor state. Acțiunea noastră devine cu atât mai importantă, cu cât acest sector [geografic – n.n.] inspira o mare teamă pentru cauza păcii”¹⁰.

România a considerat semnarea Protocolului de la Moscova ca un act util pentru securitatea sa. În Adunarea Deputaților, Pactul Briand-Kellogg și Protocolul de la Moscova au fost apreciate ca evenimente de importanță mondială „în lupta dusă pentru stabilirea păcii între popoarele civilizate, fiind menite a exclude războiul din rezolvarea diferendelor”¹¹. Guvernul român a considerat Protocolul de la Moscova ca deschizător al căilor spre stabilirea climatului de bună vecinătate cu Uniunea Sovietică, climat ce trebuia să fie întărit printr-un pact de neagresiune

⁶ Lidia Pădureac, *Relațiile româno-sovietice (1917-1934)*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2003, pp. 103-141.

⁷ Ellis Ethen, *Frank Kellogg and American Foreign Relations. 1925-1929*, New Brunswick, New Jersey, 1961, pp. 193-212.

⁸ I.M. Oprea, *Din istoria relațiilor diplomatice româno-sovietice (1928- 1936)*, București, 1967, p. 27.

⁹ Jean Baptiste-Duroselle, *Istoria relațiilor internaționale*, vol. 1, traducere: Anca Airinei, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2006, pp.156-172.

¹⁰ *Relațiile româno-sovietice. Documente*, 1, pp. 277-292.

¹¹ Dezbaterile Adunării Deputaților, ședința din 14 februarie 1929, p. 1028.

româno-sovietic ce ar fi dus la consolidarea securității României. Tratatul româno-sovietic pentru semnarea acestui document au început la Riga, în ianuarie 1932, negociatorii fiind Mihail Sturdza și Boris Spiridinovici Stomononiakov¹². Convorbirile nu s-au soldat cu rezultate pozitive, astfel că România și Uniunea Sovietică nu au încheiat pactul de neagresiune¹³. Au făcut acest gest mai întâi polonezii (iulie 1932) și mai apoi francezii (noiembrie 1932)¹⁴.

Un moment care a apropiat cele două țări s-a consumat în cadrul Conferinței dezarmării de la Geneva (2 februarie 1932-11 iunie 1934), organizată de către Societatea Națiunilor. Maksim Litvinov, ministrul de externe sovietic, a propus, la 6 februarie 1933, o definiție a agresiunii. Comitetul desemnat de Conferință pentru studierea proiectului sovietic, prezidat de Nicolas Politis, a elaborat un raport despre definirea agresiunii, în cadrul unui sistem general de securitate.

În cursul dezbaterilor pe marginea raportului Politis, Nicolae Titulescu, ministrul de Externe român, a declarat că definiția propusă de Maksim Litvinov reprezenta pentru țările din Mica Înțelegere „un element primordial de securitate”¹⁵. La 3-4 iulie același an, România a semnat, alături de alte țări, convențiile de definire a agresorului și agresiunii, care, în esență, aveau la bază propunerea lui Litvinov. Acest eveniment a netezit calea restabilirii raporturilor diplomatice, care a avut loc la 9 iunie 1934, printr-un schimb de scrisori între cei doi miniștri de Externe, Litvinov și Titulescu¹⁶. Ulterior, România a votat în favoarea admiterii Uniunii Sovietice în Societatea Națiunilor (18 septembrie 1934).

În următorii ani, relațiile s-au îmbunătățit, fapt ilustrat de semnarea, la Montreux (Elveția), la 21 iulie 1936, de către cei doi miniștri de externe, N. Titulescu și M. Litvinov, a unui Protocol ce stabilea principiile Pactului de asistență mutuală dintre România și Uniunea Sovietică. Un asemenea document, de neimaginat cu un deceniu în urmă, se înscriseră în cadrul mai larg al raporturilor europene. La 2 mai 1935, Franța și URSS au semnat Tratatul de asistență mutuală, urmat două săptămâni mai târziu de un document similar între Cehoslovacia și URSS. Cele două țări erau aliatele României, Franța fiind pilonul principal al sistemului românesc

¹² *Relațiile româno-sovietice. Documente, I, 1917-1934*, p. 350.

¹³ W.M. Bacon, *Behind Closed Doors. Secrets papers on the Failure of Romanian-Soviet Negotiations. 1931-1932*, Stanford California, 1979; a se vedea și lucrarea lui Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Alba Iulia-Paris, 1994, pp.65-71.

¹⁴ Pentru raporturile româno-polone și negocierile româno-sovietice din această perioadă a se vedea și Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală. Miscelaneu, dosar nr. 687, f.1-16; dosar nr.695, f. 1-24.

¹⁵ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, p. 492.

¹⁶ *Relații româno-sovietice. Documente, I, 1917-1934*, pp.456-478.

de securitate¹⁷, astfel că eventualul pact de asistență mutuală între România și URSS se plia unui interes regional și european. În cele din urmă, el nu a mai fost semnat, cauza principală reprezentând-o schimbarea în raporturile de putere pe continentul european, după 7 martie 1936, când Germania a ocupat zona demilitarizată renană. Uniunea Sovietică și-a revizuit opțiunile de politică externă, iar Nicolae Titulescu a fost schimbat, la 29 august 1936, din funcția de ministru de Externe, fără ca România să-și modifice linia generală a politicii externe¹⁸.

Politica lui Titulescu avea un orizont mult mai larg, el scriind premonitoriu în 1937: "România are nevoie de un asemenea Pact, fie că Germania pornește război contra URSS, fie ajunge la un acord cu ea. Mai mult Pactul cu România va trebui făcut la timpul potrivit; altminteri apropierea ruso-germană va avea loc fără noi și împotriva noastră"¹⁹.

Dezghețul din relațiile româno-sovietice de la mijlocul deceniului al patrulea al secolului trecut a fost marcat și de gesturi cu valoare simbolică din partea statului sovietic. Astfel, în mai 1935, guvernul sovietic a restituit României 1 443 de cutii, ce conțineau documente de arhivă. Acestea făceau parte din valorile românești depozitate în Rusia în anii 1916-1917 și care fuseseră blocate la Moscova de către autoritățile sovietice în momentul ruperii relațiilor diplomatice în ianuarie 1918²⁰. De asemenea, au fost restituite osemintele lui Dimitrie Cantemir care au fost depuse în Biserica Trei Ierarhi din Iași²¹.

Evenimentul cel mai important care a determinat configurația raporturilor bilaterale pe parcursul celei de-a doua conflagrații mondiale a fost pactul Molotov-Ribbentrop din 23 august 1939, unul dintre cele mai importante documente ale

¹⁷ Vezi Maria Georgescu, *Franța și securitatea europeană în anii '20 – speranțe și iluzii*, Editura Militară, București, 2004.

¹⁸ Emilian Bold, Răzvan Ovidiu Locovei, *Relații româno-sovietice (1918-1941)*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008, pp.213-232.

¹⁹ Nicolae Titulescu, *Politica externă a României (1937)*, p 131.

²⁰ *Relații româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941*, responsabil de volum: Costin Ionescu, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003, p.14-16. Pentru această problemă a se vedea, între altele, și Mihail Gr. Romașcanu, *Tezaurul român la Moscova*, ediția a II-a, ediție îngrijită de Doina Popescu, Editura Globus, București, f.a.; *Tezaurul României la Moscova. Documente (1916-1917, selectate, adnotate și comentate de Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu, Constantin Botoran, coordonare și studiu introductiv de Viorica Moisuc, Editura Globus, București, 1993; Cristian Păunescu, Mihaela Țone, Nadia Manea, Istoria Băncii Naționale a României în date, vol. II 1915-1918, cuvânt-înainte acad. Mugur Isărescu, Editura Oscar Print, București, 2008, pp. 224-225; 268-294;*

²¹ Pentru istoria familiei Cantemir a se vedea, între altele, Ștefan Lemny, *Cantemireștii. Aventura europeană a unei familii princiere din secolul al XVIII-lea*, prefață de Emmanuel Le Roy Ladurie, traducere de Magda Jeanrenaud, Polirom, Iași, 2010.

secolului al XX-lea²². Anexa secretă a acestuia stabilea împărțirea sferelor de influență în estul continentului european între Germania și Uniunea Sovietică. Punctul trei al acesteia prevedea “interesul” Uniunii Sovietice pentru Basarabia și “dezinteresul” Germaniei pentru “aceste teritorii”, plural care a generat controverse puternice între Berlin și Moscova în iunie 1940.

Dând curs unei asemenea prevederi, Uniunea Sovietică, după ce, în prealabil, a ajuns la o înțelegere cu Germania, a înaintat României, la 26 și 28 iunie 1940, două note ultimative prin care a solicitat anexarea Basarabiei și a nordului Bucovinei.

Foarte important este de subliniat faptul că, fără voia ei, România a stat la baza primului incident serios dintre Germania și URSS, după 23 august 1939. Este vorba de solicitarea de către Stalin a Bucovinei, teritoriul nefiind inclus în pactul din 23 august 1939. Reacția vehementă de împotrivire a lui Hitler l-a determinat pe Stalin să bată în retragere, astfel, că, în final, s-a limitat la nordul provinciei. Această neînțelegere gravă între Moscova și Berlin a reprezentat primul impuls pentru trecerea la pregătirea operațiunii “Barbarosssa”²³.

Complet izolată pe plan internațional, România a acceptat aceste cereri, deși au existat numeroase opinii care apreciau că se impunea rezistență, fie ea și simbolică. De reținut că relațiile bilaterale nu au fost rupte, România acreditând, începând cu luna august 1940, la Moscova, ca ministru plenipotențiar, pe Grigore Gafencu, un diplomat de prestigiu, fost ministru de Externe în perioada 30 noiembrie 1938-26 mai 1940²⁴.

După impunerea Dictatului de la Viena de către Germania și Italia (30 august 1940), la începutul lunii septembrie 1940, în România a avut loc o schimbare de regim politic, puterea fiind preluată de generalul (ulterior mareșalul) Ion Antonescu, proclamat “conducător al statului român”. Regele Carol al II-lea a abdicat, tronul fiind preluat de regele Mihai I, care a rămas cu atribuții simbolice. Ion Antonescu a decis să se alieze cu Germania, aderând, la 23 noiembrie 1940, la Pactul Tripartit, înființat la 27 septembrie 1940, parteneri fiind Germania, Italia și Japonia²⁵.

²² Florin Constantiniu, *Între Hitler și Stalin. România și Pactul Ribbentrop-Molotov*, București, Editura Danubius, 1991.

²³ Florin Constantiniu, 1941. *Hitler, Stalin și România. România și geneza operațiunii “Barbarosssa”*. București, Ed. Univers Enciclopedic, 2002.

²⁴ A se vedea Grigore Gafencu, *Jurnal / Grigore Gafencu*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indicii de Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, Editura Enciclopedică, București, 1994; Idem, *Misiune la Moscova: 1940-1941*, culegere de documente, ediție îngrijită de Ion Calafeteanu, Nicolae Dinu și Nicolae Nicolaescu, Editura Globus, București, 1995.

²⁵ Pentru această problemă a se vedea, între altele, Florin Constantiniu, Alesandru Duțu, Mihail Retegan, *România în război 1941-1945. Un destin în istorie*, București, Ed. Militară, 1995; Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata română în al Doilea Război Mondial. 1941-1945. Dicționar enciclopedic*, București, 1999; Dinu C. Giurescu, *România în al Doilea Război Mondial. 1939-1945*, București, 1999 etc.

La sfârșitul anului 1940 și în primele luni ale anului 1941, în relațiile bilaterale au apărut unele tensiuni, Moscova fiind nemulțumită de garantarea de către Germania și Italia a noului statut teritorial al României, gestul Berlinului și al Romei fiind considerat inamical la adresa sa. În primăvara anului 1941, însă, după mărturisirile lui Grigore Gafencu, România a beneficiat din partea Kremlinului de gesturi de bunăvoință, mergând până la sugestii de rectificări de frontieră (cazul ținutului Herța)²⁶. Cei mai mulți specialiști acreditează ideea prin această nouă atitudine, URSS dorea să slăbească alianța României cu Germania.

Printr-un act unilateral, la 22 iunie 1941, Ion Antonescu a decis intrarea României în război, alături de Germania împotriva Uniunii Sovietice, scopul fiind recuperarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, obiectiv atins la sfârșitul lunii iulie 1941²⁷. Starea de beligeranță dintre România și Uniunea Sovietică a durat până la 23 august 1944, când o coaliție de forțe, condusă de regele Mihai I și în care au intrat membri ai partidelor politice (național-țărănist, liberal, socialist, comunist) și ofițeri de rang înalt au răsturnat regimul Antonescu, a rupt alianța cu Germania și a decis alăturarea țării la Coaliția Națiunilor Unite, din care făcea parte, de la 1 ianuarie 1942, și Uniunea Sovietică, alături de Marea Britanie și SUA²⁸.

Noul statut internațional al României a fost stabilit prin Convenția de Armistițiu, încheiată la Moscova (12/13 septembrie 1944), care a avut prevederi foarte largi și în aplicarea cărora rolul Uniunii Sovietice a fost precumpănitor.

În perioada 23 august 1944 - 9 mai 1945, Armata Română a luptat alături de Armata Roșie, cooperarea militară româno-sovietică, pe propriul teritoriu, în Ungaria, Cehoslovacia și Austria fiind pozitivă, fapt remarcat de mulți generali și ofițeri, de comandamente ale Armatei Roșii. Ca o ilustrare a acestei cooperări, regele Mihai I, șeful statului român la acea dată, a fost decorat, în 1945, de către statul sovietic cu înaltul ordinul "Victoria", foarte rar acordat străinilor²⁹.

Statul român a rămas sub regimul Convenției de Armistițiu până la 10 februarie 1947, când s-a semnat Tratatul de pace. România a fost considerat stat

²⁶ Petre Otu, *Raporturi româno-sovietice în prima jumătate a anului 1941*, în „Studii și Materiale de Istorie Contemporană”, vol. II, 2003, pp. 45-58.

²⁷ Alesandru Duțu, Mihai Retegan (coordonatori), *Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei (22 iunie - 26 iulie 1941)*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999.

²⁸ Gheorghe Neacșu, *23 August 1944 în arhivele comuniste*, București, 2000; Traian Udrea, *23 August 1944. Controverse istorico-politice. Studiu istoriografic*, București, Editura Alex-Alex și Leti Press, 2004.

²⁹ Pentru rolul regelui Mihai I în istoria României a se vedea: Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi: [Carol I, Ferdinand I, Carol al II-lea, Mihai I]: (1866-1947)*. Vol. I-IV. București: MediaPro, 2001; Arthur Gould Lee, *Coroana contra secerii și ciocanului: povestea regelui Mihai al României*, ediția a 2-a. București: Humanitas, 2001; Ivor Porter, *Michael of Romania: the King and the Country*. Gloucestershire: Sutton Publishing, 2005 etc.

înving și obligat să plătească despăgubiri de război, iar trupele sovietice au continuat să staționeze pe teritoriul național până în anul 1958.

În contextul izbucnirii Războiului Rece (1947), relațiile româno-sovietice au intrat într-o nouă etapă, caracterizată de instaurarea regimului comunist în România și de prezența celor două țări în aceeași alianță, Tratatul de la Varșovia (1955-1989), hegemonul acesteia fiind Uniunea Sovietică³⁰.

În concluzie, pe parcursul celor aproape trei decenii, respectiv între 1918 și 1947 relațiile româno-sovietice au fost dependente în mare măsură de evoluția climatului internațional, ele având, în plus, și un evident caracter asimetric. O altă caracteristică o reprezintă sinuozitatea lor, astfel că perioadele de colaborare (1934-1936; 1944-1945) au alternat cu cele de îngheț (1918-1934) sau de conflict (1941-1944).

BIBLIOGRAFIE

Otu Petre, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București
Titulescu Nicolae, *Politica externă a României (1937)*, ediție îngrijită de: George G. Potra, Constantin I. Turcu, Ion M. Oprea, Editura Enciclopedică, București, 1994.

³⁰ Isteriografia acestei perioade este extrem de bogată, astfel că ne limităm la a insera câteva lucrări mai semnificative: Khrouchtchev, *Souvenirs*, introduction, commentaires et note du Edward Grankshaw, traduction du russe de Strobe Talbot, Editions Robert Laffont, traduction française de Paul Chwat, Pierre Girard et Raymond Olcina sous la direction de Jacques Michel, Éditions Robert, Éditions Robert Laffont, Paris, 1970; Pascal Boniface, *Relațiile Est-Vest. 1945-1991*, Institutul European, Iași, 1998; Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Polirom, Iași, 1998; Peter Calvocoressi, *Rupeți rândurile. Al Doilea Război Mondial și configurarea Europei postbelice*, traducere de Liliana Anghel, Polirom, Iași, 2000; Luc de Vos, *Le monde maitrisé. Histoire des relations internationales après 1945*, Bruxelles, 2000; Henry Kissinger, *Diplomația*, traducere: Mircea Ștefancu, Radu Paraschivescu, Editura All, București, 2002; Tony Judt, *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1945*, traducere de Georgiana Perlea, postfață de Mircea Mihăieș, Polirom, Iași, 2008; Pentru situația României a se vedea, între altele, Raymond L. Garthoff, *When and why Romania Distanced Itself from the Warsaw Pact*, in "Bulletin Cold War International History Project", Spring 1995; *Romania and the Warsaw Pact. Document reader*, vol. I-II, Bucharest, Romania, October 2002; Constantin Olteanu, Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia – Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro-Historia, București, 2005; Liviu C. Țărău, *Între Washington și Moscova. România 1945-1965. Politicile de securitate națională ale SUA și URSS și impactul lor asupra României (1945-1965)*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2005 etc.

- Pădureac Lidia, *Relațiile româno-sovietice (1917-1934)*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2003.
- Ethan Ellis, *Frank Kellogg and American Foreign Relations. 1925-1929*, New Brunswick, New Jersey, 1961.
- Oprea I.M., *Din istoria relațiilor diplomatice româno-sovietice (1928- 1936)*, București, 1967.
- Baptiste-Duroselle Jean, *Istoria relațiilor internaționale*, vol. 1, traducere: Anca Airinei, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2006.
- Bacon W.M., *Behind Closed Doors. Secrets papers on the Fallure of Romanian-Soviet Negotiations. 1931-1932*, Stanford California, 1979; A se vedea și lucrarea lui Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, Alba Iulia-Paris, 1994.
- Bold Emilian, Locovei Răzvan Ovidiu, *Relații româno-sovietice (1918-1941)*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008.
- Constantiniu Florin, *Între Hitler și Stalin. România și Pactul Ribbentrop-Molotov*, București, Editura Danubius, 1991.
- Constantiniu Florin, 1941. *Hitler, Stalin și România. România și geneza operațiunii "Barbarossa"*. București, Ed. Univers Enciclopedic, 2002.
- Duțu Alesandru, Mihai Retegan, (coordonatori), *Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941)*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999.

